

Quatre boigs de Mataró

(Combat per Catalunya 1930-1937)

Accèssit Premi Iluro 1977

Autor Esteve Albert i Corp

Mataró 1979, Caixa d'Estalvis Laietana, editorial Rafael Dalmau

Existeix en la nostra literatura una tradició memorialista, des de les Quatre Grans Cròniques (finals segle XIII- XIV), fins a l'època contemporània amb la profusió de la literatura explicativa de les vicissituds de la guerra dels tres anys i de l'exili.

En el cas de la recensió que ens ocupa, l'obra respon als cànons fixats per la literatura memorialista. *Els Quatre boigs de Mataró* és una obra de caràcter autobiogràfic, on la peripècia de l'autor s'emmarca en els esdeveniments històrics dels quals n'ha estat testimoni, o en els quals ha participat.

La narració té una linealitat cronològica i expressa de forma molt clara, la ideologia política de l'autor, en aquest cas el seu independentisme com a militant de Nosaltres Sols¹

L'obra se'ns fa interessant per partida doble, d'una banda perquè hi ha pocs testimonis escrits del paper polític de l'independentisme (el separatisme d'aleshores) en el període de la República i la guerra, i després per la seva visió local de Mataró i el Maresme dels anys trenta, el text doncs, té un valor rarsa que el fa més valuós si cap.

L'obra té 189 pàgines, amb un apèndix documental i un índex. El llenguatge és planer, viu i acolorit, sovint fa servir un registre col·loquial que apropa el text al lector.

Esteve Albert i Corp va néixer a Dosrius el 1914 i va morir a Andorra la Vella el 1995, el novembre de 1930 el trobem estudiant al Seminari de Barcelona, que abandona un mes després, això vol dir que fins als setze anys rebé una formació cultural sòlida, pel damunt de la dels joves de la seva classe social, en les seves publicacions de maduresa es notarà aquesta preparació cultural.

Els *Quatre boigs de Mataró* són: l'Esteve Albert, en Joan Bachs, en Domènec Gironès i en Joan Llairet (Mataró1911-Veneçuela1975) ells foren el nucli impulsor de l'independentisme a la ciutat. Eren molt joves al voltant dels vint anys, la majoria encara no havien fet el servei militar, el novembre de 1932 formen el nucli de Nosaltres Sols a la ciutat, el President és en Josep Barrera i Noguera, antic militant d'Estat Català, en Joan Llairet actua en funcions de secretari i l'E.Albert com a vocal. Al seu voltant s'aglutinen en Salvador Benito, en Joan Ballescà, en Jaume Calsapeu, en Miquel Vilardebò, en Florentí Serra (Tinet), en Jaume Llavina, en Quimet Patuel, l'Àngel

¹ Nosaltres Sols, era una organització paramilitar creada el 1931 per Daniel Cardona seguint el model irlandès del *Sinn Fein*. Tenia una branca militar, l'Organització Militar de Nosaltres Sols (OMNS). Eren al voltant d'uns 700 militants.

Tarragó i en Josep Riera, entre el centenar de militants que integraven l'organització a la ciutat.

En J.Lairet i en D.Gironès, eren membres de la Junta del grup Fejocista Lleó XIII, en J. Bachs, n'era soci, havien participat en un curset al Círcol Catòlic, sobre la doctrina social de Lleó XIII que impartí el senyor Majó secretari Municipal de Dosrius, propers a la Congregació Mariana de Mataró, passaren a engruixir les files de la Federació de Joves Cristians de Catalunya² (FJC).

E. Albert diu que coincidí amb J.Lairet a les trobades comarcals de la FJC, i J. Lairet en fou el secretari.

L'ambient de les eleccions aquell abril de 1931, venia determinat pels visques a la República, a Catalunya Lliure, a la Revolució, a la República Catalana i amb "mort al rei". El dimarts 14 d'abril la bandera Republicana oneja a la balconada de l'Ajuntament, al costat de la Catalana, al carrer, el bust del rei estavellat, era un símbol de la nova etapa que s'havia iniciat. Aquella mateixa nit acabat de sortir de la presó, arriba a Mataró el dirigent de la CNT Joan Peiró, que en un míting improvisat parla de la necessitat de l'emancipació dels obrers, i que el Govern i l'economia estiguin sota el control d'aquests.

L'any 1932, l'Esteve Albert duia a terme una activitat intensa, estudiava el Batxillerat, recollia cançons populars per a l'Obra del Cançoner de Catalunya, militava a Nosaltres Sols i era membre del grup Fejocista Lleó XIII, els quatre amics consideren que només amb un enèrgic proselitisme de caràcter cristià, patriòtic i social, es podria salvar Catalunya de la tempesta que s'albirava a l'horitzó, un preludi de la qual fou la sublevació del general José Sanjurjo Secanell a Sevilla i Madrid el 10 d'agost de 1932.

Aquest mateix any en el Mataró dels 30.000 habitants, hi trobem un teixit associatiu format per 300 afiliats als tres grups locals de la FJC, el Renaixement del Centre Catòlic, el Lleó XIII del Foment Mataroní i el grup del mateix Foment. Com a organitzacions polítiques hi havia el POUM, la FAI, Nosaltres Sols, Joventuts d'Esquerra Republicana-Estat Català (JEREC), Joventut Comunista, Joventut Carlista, Joventut de la Lliga, Joventut d'Acció Catalana.

L'autor del text escriu aquesta opinió sobre la figura de Lluís Companys: *El segon President de la Generalitat era un home terriblement traumatitzat per les contingències d'una vida de risc i d'aproximació als perseguits per la justícia i un carisma d'il·luminat i redemptor que el cremava per dins i l'empenyia a la lluita del carrer.*

La situació de conflicte social i de confrontació entre el Govern Català i el de l'Estat feia preveure una confrontació, per a la qual els militants de Nosaltres Sols es preparaven amb entrenaments de la seva secció militar (OMNS).

Esteve Albert treballa com a cronista de la II Fira Comercial i la I Comarcal del Maresme. Per a la inauguració de la Fira el dia 27 de maig de 1934 cap a quarts de nou del vespre arribà a Mataró el President de la Generalitat Lluís Companys, acompanyat

² La Federació de Joves Cristians volia ésser un gran moviment de joventuts catòliques, no adherit a cap partit polític, i per damunt de tots els partits i les escoles. Adoptaren com a lema la frase del bisbe Torras i Bages : *Catalunya serà cristiana o no serà*. En esclatar la guerra, part dels fejocistes fugiren i col·laboraren amb els militars, altres restaren als rengles de l'Exèrcit Republicà, d'altres foren perseguits i alguns afusellats

del secretari de la Presidència Joan Alavedra, del Conseller de Treball, Martí Barrera i de Diputats del Parlament Català. En el comentari de l'acte, l'autor fa esment de l'elegància del President Ll. Companys i de la fluïdesa del seu llenguatge, a parer de l'autor, una mica versallesc. Era un ambient de festa, però ja s'havia iniciat la vetlla d'armes que duria a la confrontació del Sis d'Octubre, pròleg de l'esclat de la guerra.

La Llei de Contractes de Conreu fou el catalitzador del xoc frontal entre el Govern català i el Govern espanyol, el 9 de juny de 1934, el President de la Generalitat preveient l'enfrontament reorganitza el Govern i trasllada Josep Dencàs de la Conselleria de Sanitat a la de Governació, situa un home de conviccions patriòtiques sòlides en un lloc clau, com és Governació, des d'allí el nou Conseller reorganitza el Sometent, depurant-lo dels elements adversos a la política de la Generalitat, alhora crea una Junta Militar o Consell d'Enquadrament de Milícies de tots els partits i moviments nacionalistes.

A Mataró els responsables de l'OMNS eren Manuel Riera, Joan Bachs, i Esteve Albert. Aquests dos darrers tenen una entrevista amb en Josep Badia per a demanar-li armes aquest promet que les tindran quan arribi el moment i s'interessa per la quantitat d'homes que es podran mobilitzar, ells li diuen que un centenar de Nosaltres Sols, i que desconeixen quants militants tindran preparats per a la lluita l'Aliança Obrera i Estat Català.

A la segona quinzena de setembre de 1934 a l'Estadi de Montjuïc hi ha una desfilada dels escamots d'Estat Català, els diaris donen la xifra d'uns 15.000, les espases estan desembeïnades, el conflicte està anunciat.

El 4 d'octubre quan Miquel Badia es presenta a la Generalitat a recollir el nomenament de Comissari General d'Ordre Públic, tal com s'havia quedat amb el President Ll. Companys, aquest es negà a lliurar-li el nomenament, des d'aquest moment les relacions no massa bones, entre el President i Miquel Badia, empitjoren de forma manifesta. Aquest fet poc estudiat a part de discrepàncies polítiques i personals, explicaria en part la descoordinació entre els responsables militars del Sis d'Octubre J. Dencàs, M. Badia i el President Ll. Companys, mentre que els primers optaven per una insurrecció secessionista, que permetés la creació d'un Estat Català, el segon volia una reedició del 14 d'abril que permetés l'enfortiment del Govern de la Generalitat i, de retruc, de la República.

A Mataró el Sis d'Octubre els militants de NS una trentena, desfilen en formació fins davant de l'Ajuntament on el batlle Salvador Cruxent, llegeix el text del President de la Generalitat, proclamant l'Estat Català de la República Federal Espanyola, reben ordres de Barcelona d'anar al Cap i Casal, tenen problemes amb els camions que els han de transportar, marxen a peu cap a Barcelona, a l'altura de Vilassar senten el retruny de les canonades, quan són al Masnou els hi arriba la notícia que el Govern de la Generalitat ha capitulat, amaguen les armes i retornen a casa seva, J. Lairer, Joan Ballescà i Domènec Gironès són empresonats a la Model acusats d'haver proclamat l'Estat Català, Esteve Albert per tal de no ser detingut, opta per fer-se el fonedís, ingressa abans del temps que li toca a la seva lleva al servei militar a la Marina, a Cartagena a la Base Aeronaval de San Javier, s'hi estarà des del novembre del 1934 fins al desembre del 1936.

Domènec Gironès creia en el triomf mundial del feixisme, opinava que Catalunya hi havia de tenir un lloc en aquell nou ordre mundial, i que per tant calia organitzar un partit de tipus totalitari, que seguís el model alemany, la seva ulterior col·laboració amb

la dictadura franquista on ocupà càrrecs rellevants, confirmarà aquesta deriva feixititzant.

Miquel Badia retorna del seu exili parisenc, explica als militants d'Estat Català la seva actuació el dia Sis d'Octubre, se li reconeix que actuà de forma coratjosa i d'acord amb la comesa que se li havia encomanat, fent honor al seu compromís.

El 28 d'abril de 1936 a la cruïlla del carrer Consell de Cent amb Diputació, un escamot de la FAI integrat al Sindicat del Transport assassina els germans Badia, de fet només volien matar en Miquel però en Josep el volgué emparar i també fou assassinat. A l'endemà els quatre boigs assistiren a l'enterrament dels germans Badia.

La revolta dels militars és vençuda, es dissol l'exèrcit, s'inicia un doble procés de revolució social i de guerra. A Mataró com a d'altres pobles i ciutats es crea el Comitè de Salut Pública amb representació de totes les organitzacions polítiques i sindicals d'esquerres. El President del Comitè era Salvador Cruixent i Rovira (ERC) i el sots-president Joan Peiró i Belis (CNT), la representació més nombrosa corresponia als anarcosindicalistes seguits dels militants d'Esquerra Republicana de Catalunya. Columnes de milicians d'organitzacions polítiques i sindicals, uns 30.000 van a defensar el front d'Aragó per tal d'aturar l'exèrcit feixista.

E.Albert forma part del Comitè Antifeixista de Dosrius, els membres del Comitè creuen que s'han de respectar les vides dels pobletans i evitar la intromissió d'elements forans, que vinguin a cercar feixistes amagats.

Al diari *Llibertat*, portaveu del Comitè Local de Salut Pública, apareix una crida de Joan Llairet als afiliats i simpatitzants d'Estat Català per a integrar-se a una Columna d'Estat Català, que sota el comandament del Capità Alberto Bayo aniria a alliberar Mallorca. La primera expedició salpà a bord del destructor *Miranda* el 5 d'agost de 1936 amb 1300 milicians la majoria d'Estat Català. Aquesta operació militar dissenyada pel Govern Català, fou boicotejada pel Govern de la República, que dificultà el subministrament de queviures i armament als expedicionaris i després sense informar la Generalitat, el dia 3 de setembre retirà els vaixells que donaven suport a la força de desembarcament, obligant-la a desistir de la conquesta.

Els quatre boigs opinen: *Acabeu amb els incontrolats i la República Catalana serà ben acollida i ajudada pel món sencer! Vull dir els Estats Units, Anglaterra i França, que els interessa prou un enclavament de democràcia autèntica a l'Occident de la Mediterrània, per a fer el contrapès a Itàlia.*

Des de l'inici de la revolució en els rengles d'Estat Català i de Nosaltres Sols, apareixen veus que critiquen l'acció dels "incontrolats" que desprestigiaven els valors de la revolució, alhora es considera que des del Govern de la Generalitat no es fa tot el que cal per eliminar els seus excessos, caldria però, saber si el Govern Català disposava de prou força militar per a poder-se imposar a l'hegemònica CNT-FAI.

Més de dues i tres vegades li havia sentit explicar amb paraula encesa a l'Esteve Albert el complot de novembre de 1936, conegut també com l'afer Companys-Revertés. L'operació tenia com a objectiu apartar el President de la Generalitat del seu càrrec, i que el Govern Català acabés amb l'hegemonia de la CNT-FAI per a poder recuperar el control de l'ordre públic. El disseny de l'operació sortí de les files d'Estat Català i de

Nosaltres Sols, un dels seus impulsors era el aleshores President del Parlament Català Joan Casanovas, que substituiria en la Presidència de la Generalitat Ll. Companys. Es comptava amb la complicitat del Comissari General d'Ordre Públic Andreu Revertés, antic militant d'Estat Català, que aleshores ho era d'Esquerra Republicana de Catalunya i de les forces a les seves ordres. La missió, doncs, era empresonar els caps més significatius de la CNT-FAI es parlava d'una vintena, i enviar el President Ll. Companys a l'exili. Això seria el pas previ per proclamar la República Catalana, sembla que amb el vistiplau del govern francès amb qui Joan Casanovas tenia òptimes relacions. Estat Català tenia uns dos-cents militants armats per a dur a terme l'operació. El 24 de novembre el complot és descobert i Andreu Revertés detingut, substituït en el càrrec per Martí Rouret. Es suspèn i s'expulsa del partit el seu secretari general Joan Torres Picart que s'exilia, així com Joan Casanovas. A. Revertés, peça cabdal del complot, és assassinat per policies de la Generalitat a la carretera de Calaf, prop de Manresa.

Durant els fets de maig de 1937 E. Albert i Joan Bachs des dels balcons del Comitè Central d'Estat Català, es defensen amb bombes de mà i fusells, de l'assalt de les tanquetes de la CNT-FAI.

Acaba el llibre amb la notícia que Joan Lairet ingressà a la Secretaria de l'Exèrcit Popular, on arribà a Comissari polític mentre que Joan Bachs i Esteve Albert ingressaren a la policia de fronteres, més tard el 3 de març de 1938 Esteve Albert s'incorpora al front d'Aragó. Així la narració s'acaba el 1938, quan encara falta un any per l'acabament de la guerra.

Agustí Barrera i Puigví

Bibliografia consultada

Malgrat que en un treball d'aquestes característiques no s'escau de posar-hi bibliografia, perquè del que es tracta és d'analitzar i criticar el text, en alguns passatges del llibre ens hem vist obligats a consultar dates, noms, i precisar dades que l'autor refiant-se només de la memòria no havia concretat. Pensem també, que aquesta breu bibliografia permetrà de saber-ne més als interessats pel tema.

Barrera, A.- *Joan Lairet i Pons, una aproximació biogràfica.*

IX Sessió d'Estudis Mataronins (MASM) Mataró 1993

Castells, V.- *Nacionalisme català i guerra civil a Catalunya (1936-1939)*

Rafael Dalmau, editor.- Barcelona 2002

Manent, A.- *Solc de les hores. Retrats d'escriptors i de polítics.* (pàgs.31-43)

Edicions Destino. Barcelona 1993

Martínez, J.- *Una vida per Catalunya. Memòries (1939-1946)* (pàgs. 377, 378, 388, 400, 401, 405, 488) Editorial Pòrtic. Barcelona 1991

Ros i Serra, J.- *Miquel Badia, un defensor oblidat de Catalunya*

Editorial Mediterrània.- Barcelona 1996

Ros i Serra, J.- *La memòria és una decepció (1920-1939)*
Editorial Mediterrània.- Barcelona 1995

Rubiralta, F.- *Una història de l'independentisme polític català*
Pagès editors.- Lleida 2004

Xaubet, J.- *Un intent d'història oral: el Sis d'Octubre a Mataró*
Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria, núm 20. Mataró juliol 1984